Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Cyngor ar Wyddoniaeth a Thystiolaeth

Archwilio effeithiau newid hinsawdd ar iechyd yng Nghymru

6 Mehefin 2024

Amlinelliad

- Cefndir
- Tymheredd
- Effeithiau newid hinsawdd ar Gymru yn benodol
- Materion trawsffiniol
- Anghydraddoldeb effeithiau
- Argymhellion ymchwil

Cefndir

Ym mis Mawrth 2021, gosododd Llywodraeth Cymru darged i gyflawni Sero Net erbyn 2050

Cyhoeddodd Iechyd Cyhoeddus Cymru adroddiad ar yr asesiad o effaith newid hinsawdd ar iechyd ym mis Gorffennaf 2023.

Nod yr adroddiad yw darparu rhagor o gyd-destun ar gyfer effaith newid hinsawdd – gan ganolbwyntio ar yr effeithiau ar Gymru yn benodol.

Mae’n archwilio’r effeithiau anghymesur hefyd.

Yn 2023, cyhoeddodd Asiantaeth Diogelwch Iechyd y DU (UKHSA) adroddiad ‘Health Effects of Climate Change’

Tymheredd

- Mae tymereddau wedi codi dros y ganrif ddiwethaf.
- Yng Nghymru, fe allwn ni ddisgwyl mwy o lawiad, mwy o lifogydd mewn ardaloedd arfordirol isel, a hafau mwy poeth a sych.
- Erbyn 2050, rhagwelir y bydd tymereddau yng Nghymru wedi codi 1.2°C.
- Mae'r tywydd oer yn gyfrifol am lawer mwy o farwolaethau yng Nghymru, sef 4,030 y flwyddyn ar gyfartaledd o'i gymharu â 31 ar gyfer marwolaethau a oedd yn gysylltiedig â gwres rhwng 2000 a 2019.
- Bydd gostyngiad mewn tywydd oer yn helpu i leihau effeithiau'r tymheredd o ran marwolaethau ac afiachedd. Mae tonnau gwres yn brinnach ac yn llai eithafol yng Nghymru (o'i gymharu â Lloegr).
- Mae cynnydd cyflym mewn gwres yn gallu arwain at sawl math o salwch; gall trawiad gwres a chyflyrau cysylltiedig achosi marwolaeth.

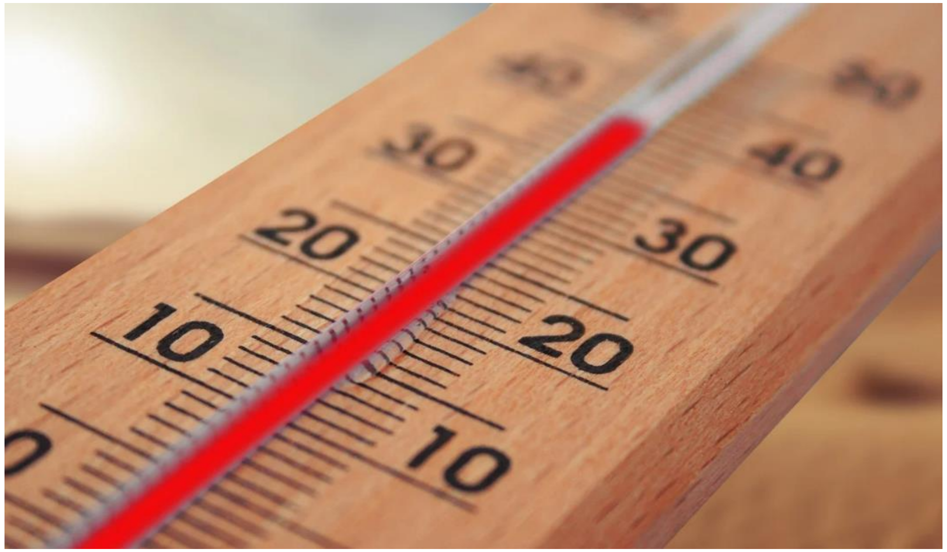

Newid yn y tymheredd cyfartalog (°C) rhwng y cyfnod 1961-1990 a 1990-2020

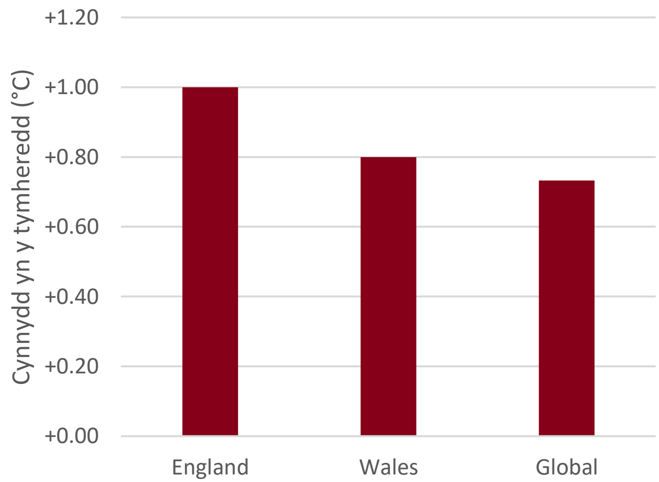

Ffynhonnell: State of the UK Climate 2021 -International Journal of Climatology

Effeithiau Newid Hinsawdd ar Gymru yn Benodol

Ardaloedd arfordirol a llifogydd

- Mae gan Gymru ffin arfordirol fawr.
- Mae tua 8% (148,000) o'r rhai sydd mewn perygl o ddioddef llifogydd yn y DU yn byw yng Nghymru.
- Gallai heintiau sy'n cael eu hachosi gan facteria a gludir yn y dŵr gynyddu.
- Mae llifogydd yn debygol o effeithio ar iechyd meddwl.

Tanau gwyllt

- Roedd bron i 2,500 o danau gwyllt yng Nghymru rhwng Ebrill 2021 a Mawrth 2022, ac roedd bron eu hanner yng nghymoedd y De ger cartrefi pobl.
- Mae 7 safle mewn perygl mawr oherwydd tanau gwyllt yng nghymoedd y De.
- Mae llosgi dan reolaeth a rheoli'r llystyfiant yn helpu i leihau'r risg.

Tomenni glo

- Mae glawiad trwm yn effeithio ar sefydlogrwydd tomenni glo Cymru ac mae'n gallu arwain at ailhalogi o hen lofeydd. Mae hyn yn gallu gwenwyno a lladd gwartheg.
- Mae'n gallu effeithio ar iechyd os yw pobl yn bwyta cynnyrch o randiroedd a gerddi mewn ardaloedd sydd wedi'u halogi.

Trefol v gwledig

- Mae 88% (2021) o boblogaeth Cymru yn byw mewn ardaloedd adeiledig – sy'n fwy agored i orboethi a llygredd.
- Mae llygredd aer yn gallu effeithio mwy ar iechyd pobl sydd â chlefydau cardiofasgwlaidd ac anadlol eisoes, pobl ifanc a phobl hŷn, menywod beichiog, a chymunedau incwm isel.
- Mae llygredd aer a gwres yn cael effaith gyfunol ar farwolaethau cardiofasgwlaidd.

Effeithiau Newid Hinsawdd ar Gymru yn Benodol:

Ardaloedd arfordirol a llifogydd

- Dylid nodi cymunedau sy'n wynebu perygl mawr oherwydd llifogydd a rhoi mesurau lliniaru priodol ar waith.
- Ystyried effeithiau iechyd rhybuddion llifogydd yn erbyn achosion o lifogydd.
- Coladu data er mwyn nodi clystyrau lleol o wenwyno cemegol.

Tanau gwyllt

- Nodi mesurau diogelu a ddefnyddir mewn hinsoddau mwy cynnes sy'n gallu lleihau difrod o danau gwyllt yn effeithiol.

Tomenni glo

- Monitro silwair o domenni glo.
- Cyhoeddi canllawiau iechyd y cyhoedd ar fwyta cynnyrch o erddi mewn ardaloedd sydd mewn perygl o gael eu halogi.

Trefol v gwledig

- Ystyried mannau gwyrdd a phlannu coed mewn ardaloedd trefol iawn.
- Trafnidiaeth gyhoeddus wyrddach a mynediad at lwybrau cerdded a lonydd beicio diogel.

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Materion Trawsffiniol

Materion Trawsffiniol

Clefydau heintus

- Mae tymereddau uwch yn gallu creu'r amodau delfrydol i glefydau heintus ledaenu.
- Gall achosion o glefydau heintus eraill, fel ffliw, leihau.
- Mae'n anodd atal mewnforio clefydau os yw clefyd yn dod yn gyffredin mewn gwledydd eraill.

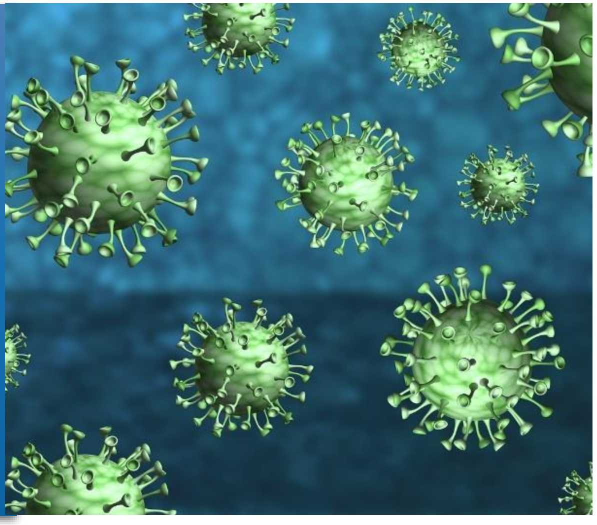

Clefydau a gludir gan fectorau

- Clefyd Lyme yw'r prif glefyd a gludir gan fectorau yn y DU.
- Gall mosgitos sy'n cludo clefydau gyrraedd Cymru, ond byddai angen tymereddau dros 20°C.
- Byddai newid hinsawdd yn cynyddu'r cyfnod y mae gwybed yn weithgar, gan gynyddu'r perygl o fewnforio Feirws y Tafod Glas o dir mawr Ewrop.

Cyflenwad bwyd

- Mae bron i hanner bwyd y DU yn cael ei fewnforio o dramor. Disgwylir y bydd hyn yn cynyddu.
- Yn y DU, gallai tymereddau uwch ymestyn y tymor tyfu, ond gall amodau gwlypach leihau cynnyrch cnydau.
- Gall tywydd cynhesach a gwlypach gynyddu achosion o blâu yn effeithio ar gynnyrch cnydau.
- Gall achosion o wenwyn bwyd gynyddu oherwydd newid hinsawdd.

Bacteria ac Ymwrthedd Gwrthficrobaidd (AMR):

- Dim ond 35.9% o grynofeydd dŵr wyneb y DU a oedd â statws ansawdd dŵr "da" neu "uchel" yn 2022.
- Mae mwy o berygl o heintiau gan glefydau a gludir yn y dŵr (os yw tywydd cynnes yn cynyddu gweithgareddau dŵr)
- Mae stormydd mawr yn cynyddu gollyngiadau carthion heb eu trin gan effeithio ar ansawdd dyfrffyrdd.
- Gall cynnydd mewn heintiau bacteriol waethygu AMR sydd eisoes wedi'i gaffael.

Materion Trawsffiniol:

Clefydau heintus

- Cynnwys gwersi a ddysgwyd o glefydau heintus a fewnforiwyd yn flaenorol mewn gwaith cynllunio ar gyfer pandemig.

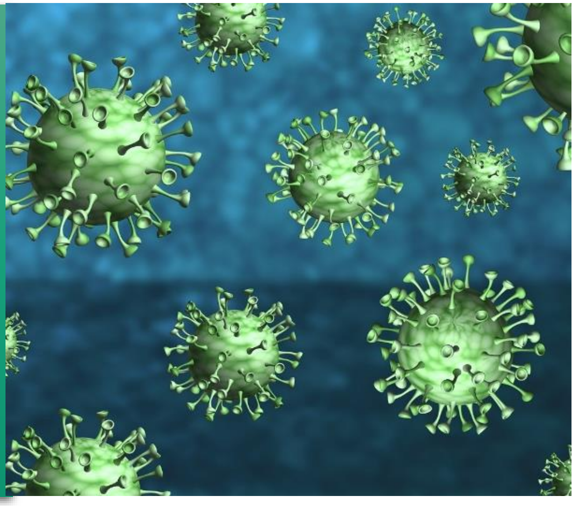

Clefydau a gludir gan fectorau

- Monitro cyfraddau clefydau a gludir gan fectorau yng Nghymru.
- Cynllunio camau lliniaru os yw nifer yr achosion o glefydau a gludir gan fectorau wedi'u mewnforio yn cynyddu.

Cyflenwad bwyd

- Lleihau achosion o ddifetha bwyd trwy nodi sgil-gynhyrchion y gellir eu troi'n gynhwysion.
- Cynyddu cynhyrchiant bwyd domestig mewn cnydau.

Bacteria ac Ymwrthedd Gwrthficrobaidd (AMR):

- Datblygu canllawiau iechyd y cyhoedd ar nofio mewn dyfrffyrdd.
- Cymryd camau i reoli carthion heb eu trin, yn enwedig adeg glawiad uchel.

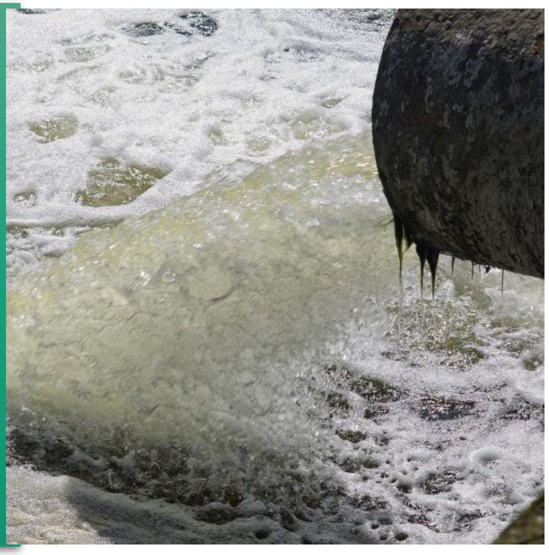

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Effaith anghyfartal newid hinsawdd ar boblogaeth Cymru

Effaith anghyfartal

Poblogaeth sy'n heneiddio

Mae'r henoed a phobl sydd â chyflyrau cardiofasgwlaidd yn fwy agored i ganlyniadau iechyd niweidiol oherwydd gwres eithafol.

Yn ystod ton wres 2022 yng Nghymru, roedd nifer y marwolaethau mewn ysbytai a chartrefi gofal yn uwch na'r cyfartaledd.

- Dylai dulliau cynllunio ar gyfer y gaeaf i ddiogelu'r boblogaeth hŷn gael eu hefelychu yn ystod tywydd cynhesach, gan gyflwyno protocolau penodol mewn cartrefi gofal ac ysbytai.

Ffactorau risg unigol

Gall tywydd cynhesach gael dylanwad cadarnhaol ar weithgarwch corfforol, hwyliau drwg, neu anhwylder deubegynol.

Fodd bynnag, mae cyfnodau o dymheredd uwch yn cynyddu'r perygl o hunanladdiad a derbyniadau i ysbytai oherwydd iechyd meddwl.

- Dylid archwilio effaith gadarnhaol newid hinsawdd a manteisio'n llawn arni.
- Rhagor o waith ymchwil i ystyried a yw tonnau gwres yn arwain at fwy o dderbyniadau i'r ysbyty oherwydd iechyd meddwl.

Galwedigaethau

Mae dros 40% o'r gweithlu yng Nghymru yn gweithio mewn swyddi sy'n fwy agored i effeithiau iechyd newid hinsawdd.

Gall dynion a gweithwyr iau fod mewn mwy o berygl o ddioddef anaf galwedigaethol sy'n gysylltiedig â gwres.

- Datblygu canllawiau'r gweithle ar gyfer galwedigaethau sy'n wynebu risg o effeithiau newid hinsawdd ar iechyd.

Effaith anghyfartal

Cartrefi/Amodau byw

Gall newid hinsawdd effeithio ar reoleiddio'r tymheredd mewn aneddiadau.

Mae canran y cartrefi newydd yng Nghymru sydd â sgôr EPC o C neu uwch wedi cynyddu i 98%. Mae'n bosibl y bydd tai hŷn ag effeithlonrwydd ynni gwael yn parhau i gael eu defnyddio.

- Parhau i ddatblygu safonau effeithlonrwydd ynni.
- Cynorthwyo cymunedau tlotach trwy fentrau i wella'r gallu i reoleiddio gwres trwy addasiadau.
- Gwella addasiadau mewn lleoliadau sefydliadol.

Grwpiau eraill sy'n agored i niwed

Mae Menywod Beichiog, Pobl Hŷn, a phobl â salwch yn wynebu risg uwch o effeithiau iechyd meddwl. Nid oes gan bobl â diffyg symudedd gymaint o allu i addasu eu hamgylchedd.

Mae Babanod, Plant, a Phobl Ifanc yn fwy sensitif i wres eithafol.

- Datblygu cyngor penodol i grwpiau agored i niwed.
- Sicrhau bod gofal cartref yn gyson trwy wirio bod addasiadau i amgylcheddau'n cael eu gwneud.
- Cyhoeddi cyngor iechyd y cyhoedd yn ystod cyfnodau o baill uchel, yn enwedig ar gyfer pobl ag asthma.

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Gwaith Ymchwil Pellach

Argymhellion ar gyfer gwaith ymchwil pellach

- **Parhau i ddefnyddio rhaglen ymchwil SAIL** i ganolbwyntio ar 3 mater yng Nghymru: effeithiau tywydd eithafol ar iechyd; risgiau a chyfleoedd sy’n deillio o newid hinsawdd; a chysylltiadau rhwng bioamrywiaeth, cadernid ecosystemau ac iechyd.
- **Datblygu modelau wedi’u diweddaru ar gyfer newid hinsawdd sy’n ystyried addasu** hyd at 2050 a thu hwnt.
- **Modelu’r baich cynyddol a ragwelir ar wasanaethau iechyd a gofal sy’n cael ei achosi gan donau gwres** er mwyn amcangyfrif y tymheredd pan allai’r gwasanaethau hyn gael eu llethu.
- **Mesur y baich a ragwelir o glefydau heintus** er mwyn helpu i gynllunio gwasanaethau’r GIG, gan gynnwys paratoi ar gyfer pandemig.
- **Datblygu metrigau er mwyn monitro** effeithiau newid hinsawdd ar iechyd a chytuno ar dargedau Llywodraeth Cymru gyda chymorth camau gweithredu polisi.
- **Defnyddio gwybodaeth am ymddygiad er mwyn deall sut i gefnogi unigolion sy’n wynebu’r risg fwyaf** o effeithiau iechyd yn sgil newid hinsawdd .
- **Nodi pa grwpiau o’r boblogaeth sy’n wynebu’r risg fwyaf o glefydau heintus** sy’n fwy cyffredin mewn hinsoddau cynhesach ac **ymchwilio i effeithiolrwydd (a chost-effeithiolrwydd) rhaglenni brechu**.

Diolch

- Oes gennych chi unrhyw gwestiynau?

HSSG.SEA@gov.wales